

TMMOB Su Çalışma Grubu'nun raporu yayımlandı...

KÜRESEL SU POLİTİKALARI ve TÜRKİYE

İnsan yaşamının vazgeçilmez olan suyun küresel kapitalizmin istekleri doğrultusunda ticarileştirilmesi sürecinde dünya yüzeyinde uygulanacak adımların kararlaştırıldığı 5. Dünya Su Forumu'na İstanbul ev sahipliği yaparken, Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu bünyesinde bir araya gelen çok sayıda sendika, meslek örgütü, demokratik kitle örgütleri, çeşitli partiler ve oluşumlar karşı duruş gösterdi. Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu'nun bileşenlerinden olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) bünyesinde oluşturulan Su Çalışma Grubu'nun mart ayında yayımlanan "Küresel Su Politikaları ve Türkiye" raporu ise sular üzerinde oynanan oyunları ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu ortaya koydu.

Dünya Su Pazarını 3 Şirket Yönetiyor

"Küresel su siyaseti ile su bir piyasa malı olarak değerlendirilmeye/görölmeye başlanmıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak, küresel su siyasetinde suya erişim, insanlık için küresel bir hak olmaktan çıkıp, küresel bir haksızlığa dönüşmektedir" saptamasıyla başlayan raporda, bugün dünya su pazarını 3 Avrupa şirketinin kontrol altına aldığına dikkat çekildi. Suez, Vivendi ve RWE şirketlerinin, bütün dünya ülkelerinde kentlerin su ve kanalizasyon işlerinin özelleştirilme-

sinden aslan payını aldıkları belirtilen raporda, suyun neden ticari bir meta haline getirilmek istendiği şöyle ortaya kondu:

"Son 20 yıllık süreçte gelişen ve suyu metalaştıran küresel politikalar sonunda dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 5'inin kullandığı suyun yönetimi uluslararası şirketlere geçmiştir. 2000'li yılların başlarında dünyadaki su piyasasına hakim iki su şirketinin yıllık gelirleri Vivendi'nin su ile ilgili bölümünün 12.9 milyar Euro, Suez'de 1.9 milyar Euro'dur."

Türkiye'de Su Pazarı Yabancı Şirketlerde

Şebeke suyunun sağlıklı olması durumunda paketlenmiş su sektörünün gelişiminin de önünün açıldığı belirtilen raporda, ülkemizde paketlenmiş su tüketiminin yüzde 48'inin Marmara, yüzde 19'unun Ege, yüzde 14'ünün İç Anadolu, yüzde 12'sinin Akdeniz, yüzde 4'ünün Karadeniz ve yüzde 3'ünün de Doğu Anadolu'da gerçekleştiği kaydedildi. Paketlenmiş su pazarına ilişkin olarak raporda şu bilgilere yer verildi:

"Paketlenmiş su hizmeti veren 260 firma bulunmaktadır. Pazar büyüklüğü olarak pet şişede 165 milyon, damacana da 280 milyon dolar civarındadır. Suyun pazar payının yüzde 70'i ise yabancı

şirketlerin elinde bulunmaktadır. Şehirlerde şebeke suyunun birim fiyatı ortalama olarak 1.5 TL civarında, şişelenmiş suyun birim fiyatı ise 500 TL civarındadır. Arada 333 kat gibi bir fark bulunmaktadır."

Su Zengini Değiliz

Türkiye'nin yıllık kişi başına düşen 1450 metreküplük su miktarı ile su zengini değil, ancak kendi kendine yeten bir ülke konumunda olduğu kaydedilen raporda, 2030 yılına kadar ülkemiz nüfusunun 100 milyona ulaşması durumunda, kişi başına kullanılabilir su miktarı 1000 metreküpe

düşeceği bildirildi. Raporda, "Gelişmiş ülkeler fazla su tüketen ve kirlüten üretim çeşitlerini gelişmemiş ülkelere yönlendirmektedirler. Üretilen ürünlerin su kaynaklarında oluşturduğu etki mutlaka dikkate alınmalıdır. Teknoloji seçimi ve üretim cinsi bu bakımdan çok önemli olmaktadır" denildi.

İklim Değişimi Tılsımlı Sözcük Oldu

Su kaynakları kullanımına ilişkin olumsuzlukların iklim değişimi ve küresel ısınma ile örtülmesine bu kavramların "tılsımlı sözcükler" haline getirildiği ifade edilerek tepki gösterildi. Raporda, "Mevcut kaynakların yok edilmesi, kaynakların kirlenmesi ve yer altı sularının kontrolsüz kullanımı sonucu oluşturulan su sorunları iklim değişiminin sonucu değildir. İklim değişimi su kaynaklarının değişimine neden olacaktır. Ancak bu değişimin yaratacağı etkiden fazla etkilenmemek için önce mevcut kaynakların kirlenmeden korunması gerekmektedir" vurgusu yapıldı.

Uluslararası Aktörlerin Rolü

Suyun ticarileştirilmesinde rol alan uluslararası aktörlerin de tek tek ele alındığı raporda; Birleşmiş Milletler'in (BM) suyu toplumsal değil, ekonomik mal olarak tanımladığı; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) de suyun arz odaklı değil, talep odaklı yönetimini önerdiğine dikkat çekiliyor. Dünya Bankası'nın su ile ilgili altyapı yatırımlarında yüksek faizli krediler aracılığıyla kamuyu borçlandırdığı, borcun ödenmesinde oluşan sıkıntı karşısında ise su fiyatlarının artırılması ya da bu hizmetlerin satışı konusunda baskı oluşturduğu anlatılıyor. Avrupa Birliği'nin (AB) Su Çerçeve Direktifi'ni uyumlaştırma adı altında ülkelere dayattığı, bu direktif kapsamında üye ülkelerin su kaynaklarının AB'nin yönetim ve denetiminde algılandığı belirtiliyor. AB'nin Bütüncül Havza Yönetimi politikasını gündeme getirdiği kaydedilen raporda, "Böylece bütüncül havza yönetimi ile kaynakların kontrolü kamunun temsilcisi

olan devletin elinden alınarak AB'nin eşgüdümünde sermayeye devredilmektedir" saptamasına yer veriliyor. Raporda, Türkiye'de de 10 adet yasanın yeniden düzenlendiği, devletin su havzaları üzerindeki koruma işlevinin sonlandırılmasının yanı sıra tarafsız devlet görünümünün de bitirilmeye çalışıldığı belirtildi.

DSİ Sermayenin Aracı Kurumuna Dönüştürülüyor

5. Dünya Su Forumu'nu Türkiye'de düzenleyen Dünya Su Konseyi'nin (DSK) su işlerinin özelleştirilmesini kolaylaştırmayı, bir yandan da özelleştirmeleri meşrulaştırmayı hedeflediği ifade edilen raporda, şöyle denildi:

"Dünya Su Forumu deneyimi ile birlikte Devlet Su İşleri (DSİ), su kaynaklarının pazarlamasını yapan, su için yatırım gereksinimi olan bölgeleri saptayan ve küresel sermaye ve yerel şirketler arasında aracılık eden bir kuruma dönüştürülmeye çalışılmaktadır."

Tek Elden Havza Bazında Planlama Yapılmalı

Havza bazında planlama ve suya ilişkin bütün ölçümlerin tek elden yapılmasının önemi vurgulanan raporda, Türkiye'de bu konuda bir dağınıklık ve yetki karmaşası bulunduğu, yeni yasalarda kurtuluş umudu görüldüğünü, oysa her yeni yasanın suyun ticarileştirilmesi için gerekli yapıları oluşturduğu kaydedildi. Raporda, şu saptama ve uyarılara yer verildi:

- İçilebilir ve kullanılabilir su kaynakları su havzalarının bilinçsizce/kasıtlı olarak kirlenmesi sonucu yok olmaktadır. Su kaynakları yok edilirken ya da daraltılırken nüfusun artışına bağlı olarak su talepleri de artmaktadır.

Önce Hizmette Aksama, Ardından Özelleştirme

- Ülkemizde su varlığı ve yönetimi, tümüyle kamu mülkiyetinde bu-

lunmaktadır. Nüfusun yüzde 99'u su hizmetini kamu kurumlarından almaktadır. Su işletmeciliği çoğu yerde kısmi olarak özelleştirilmiştir. Bu özelleştirmeler sayaç okuma, istasyon bakımı gibi çeşitli parça işlerin ihale edilmesi şeklinde yapılmaktadır.

- Tarımsal sulama hizmetlerinde 1993 yılından itibaren sulama birlikleri ve sulama kooperatiflerine devir işlemleri yapılmaktadır. Devir yapılan birlikler teknik yapı bakımından bu hizmeti yapabilecek durumda değildir. Hizmette aksamalar devam ettiği sürece hizmetlerin uluslararası şirketlere geçmesi kaçınılmaz olacaktır. DSİ'ye bu hizmetlerden el çekilirken, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılarak bu alandaki hizmetlerde özelleştirmelerin önü açılacak şekilde yapılanmalara gidilmektedir.

Siyasi Baskı ve Kadrolaşmaya Son Verilmeli

- DSİ, yer altı suları konusundaki yetkilerini genel idari ve siyasi nedenlerden dolayı kullanamamaktadır. Genel olarak siyasi baskılar nedeniyle yanlış/ölü yatırımların yapıldığı görülmektedir. Siyasiler bu durumu hizmetlerin özelleştirilmesinde dayanak olarak kullanmaktadırlar. Bu konular için yeni kurullar oluşturulmasına gerek yoktur. Burada sorun DSİ'ye yetkilerinin kullandırılmamasıdır. Yılların birikimine sahip olan kurum üzerindeki siyasi baskılar ve siyasi kadrolaşmalar kaldırılarak kurumun görevlerini yerine getirmesinin önü açılmalıdır.

Ticarileşmeyle Su Miktarı Artmaz

- Suyun etkin kullanımı, tüketicinin bilinçlendirilmesi ve buna bağlı şebekenin kurulması mevcut suyun miktarıyla ilgilidir. Suyun ticari hale getirilmesi su miktarını

artırmayacaktır. Ancak parası olanın suya erişimini sağlar.

- Küresel su politikalarının uzantısında oluşturulacak su politikası kapsamında bazı değişimler yapılmaya çalışılmaktadır. Önümüzdeki süreçte atılacak adımları, ulusal su yasasının çıkarılması, ulusal sınırlar içinde yüzey suları üzerinde devletin hüküm ve tasarruf yetkisinin sınırlandırılması, sulama yönetiminin kullanıcılara devri ile merkezi bütüncül bir su yönetiminden yerel

ve parçalı bir su yönetimine geçiş ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden sonra DSİ'nin de tasfiye edilmesi gibi konuları sayabiliriz.

- Uluslararası anlaşmalar ile de su hukukunda değişimlerin yaşanacağı bilinmelidir. Ayrıca uluslararası şirketler kendi amaçlarına ulaşmada ülkelerin yasalarında ve anayasalarında gördükleri kısıtları aşmak için, ülkelerin anayasalarını dahi kendi talepleri doğrultusunda değiştirmektedirler.

Finansman Boşluğuyla Yarattılan Açmaz

- 2006 yılında, İller Bankası ile Dünya Bankası arasında 213 milyon Euro'luk Belediye Hizmetleri Projesi imzalanmış olup, bu proje ile İller Bankası yatırımlarında dış finansmanın payı arttırılacaktır. İller Bankası'na yönelik hazırlanmış yasa taslağına göre, İller Bankası İbank A.Ş. olarak sadece yerel yönetimlere kredi kullandıran bir aracı kuruma dönüştürülmektedir. ◀

SUDA ÖZELLEŞTİRME HES'LERLE BAŞLADI

TMMOB Su Çalışma Grubu'nun hazırladığı raporda suyun enerji alanında kullanımı ayrı bir bölüm halinde ele alındı. Elektrik enerjisinde kurulu gücün yüzde 32'sini sağlayan hidroelektrik santrallerin (HES) kurulum ve işletiminin enerji alanındaki özelleştirmelerden etkilendiği anlatılan raporda, yap-işlet-devret ve yap-işlet uygulamalarında yapılan anlaşmalarla suyun garanti edilmesi nedeniyle kamunun zarara uğradığı anlatılıyor:

"Suyun yetersiz olmasından kaynaklanacak eksik üretimler kamu tarafından karşılanmaktadır. Yapılan sözleşmelerde mücbir sebepler içerisinde, yıllık akımın uzun yıllar ortalamasından az olması sayılmıştır. Yıllık akımın uzun yıllar altında olması çok olağan bir durumdur. Ancak burada dikkate alınması gereken işletme debisi ile akımın karşılaştırılmasıdır. Bu tip santrallerin hepsinde kamu zarar ettirilmektedir."

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun sorunları da beraberinde getirdiği ifade edilen raporda, 2003 yılında HES projelerinin özel sektör başvurularına açılmasından itibaren 11 Eylül 2008 tarihine kadar DSİ ve Elektrik İşleri Etüt İdaresi tarafından geliştirilerek başvuruya açılan proje sayısının 330 olduğu, tüzel kişiler tarafından geliştirilmiş proje sayısının ise 1700 civarında olduğu kaydedildi. "Ancak bunlardan 600 adedi 2007 yılında bir günlük başvuru süresi tanımı ve aynı gün ezbere geliştirilerek yapılmış proje başvurularıdır. Bu nedenle ciddiye alınmaması gerekir. Yani toplamda Türkiye'de 2000'e yakın hidroelektrik santralının değerlendirilmesi gündemdedir" denilen raporda, lisans alan bu projelerin birçoğunda herhangi bir gelişme kaydedilmediği, proje borsası oluştuğu kaydedildi.

Raporda enerji alanında serbestleşme miladı olarak görülen 4628 sayılı Yasa sonrasında hidrolik santraller konusunda yaşanan olumsuzluklar özetle şöyle ortaya konuldu:

-Siyasi iktidar genel ekonomik ve politik yaklaşımına uygun olarak, suyun özelleştirilmesinin önünü de HES'ler ile açmıştır. Sularımızı boşa akıtmıyoruz diyerek başlatılan HES projelerinin akıbeti belirsizdir ve yapımı tamamlanmış proje aşamasında olan tüm HES projeleri denetim mekanizmasına tabi tutulmalıdır.

Su Kaynakları Tecrübesiz Ellere Emanet

- 2001 yılından bu yana projeler özel sektör tarafından geliştirilmiştir. Ancak firmaların büyük çoğunluğu su kaynakları alanında tecrübesi olmayan başka sektörlerden gelmektedir. (tekstil, çimento vs.)

Gecekondular Baraj Tehdidi

- Bu firmalar sonuçta inşaat işlerini müteahhitlik firmalarına yaptıracaklardır. Ancak bu kadar projeyi gerçekleştirebilecek baraj tecrübesine sahip firma sayısı ülkemizde sınırlıdır. Büyük depremde yaşayarak öğrendiğimiz gibi gecekondular binaları bundan böyle gecekondular barajlar olarak karşımıza çıkacaktır. Denetimsizlik ayyuka çıkmıştır. Bu sürecin faturasının, zarar gören doğa, akılcılıktan uzak kullanılan kaynaklar ve yoksulluk olarak tüm halkımıza çıkacağı aşikardır.

Denetimsizlik ve Kötü Yatırım Uyarısı

- Kamu acilen plansız ve denetimsiz ilerleyen proje inşaatlarını denetime almalıdır. Devletin garantisi olmasa da sonuç olarak kötü yatırımın riski tüm kamunun sırtındadır.
- Son dönemde kendisini 5 ile 10 senede amorti edecek, işletmeleri neredeyse yarım yüzyıl hiçbir masraf yapmadan çalıştıracak HES projeleri öne çıkarılmaktadır. Bu ölçüde karlı olan projelerin kamu tarafından yapılmaması kamuyu ciddi biçimde zarara uğratmaktadır.
- Kısa vadede projelere kamu denetimi getirilmeli, uzun vadede HES projeleri kamu kaynakları ile yapılmalıdır. Can suyunu bile pazarlık konusu haline getiren özel sektörün, içme ve sulama suyuna ayrılan miktar konusunda insafli davranması beklenemez. ◀

5. DÜNYA SU FORUMU'NA KARŞI BİLDİRGE

Istanbul'da 16-22 Mart 2009 tarihleri arasında toplanan 5. Dünya Su Forumu'na karşı miting, basın açıklamaları, çalıştaylar, geniş katılımlı toplantılar düzenleyen Suyun Ticarileşmesine Hayır Platformu yayınladığı bildiri, yalnızca foruma karşı olunmadığını vurgulayarak, Birleşmiş Milletler'in de çözümün değil, sorunun parçası olduğunu belirtti.

Bildiri, Dünya Su Konseyi, OECD ve Dünya Bankası gibi kapitalist sistemin kurumlarının son dönemde öne çıkardıkları "kamu-kamu ortaklığı" stratejisi ile halkların algısında suyun metalaştırılması sürecinde bulanıklık yaratma hedefine dikkat çekildi.

Kamu eliyle yürütülen ticarileştirmeye işaret edilen bildiri, şöyle denildi:

"Suyun piyasada alınıp satılabilen bir mal haline getirilmesi yönünde yapılacak yasal düzenlemeler de devletler eliyle yürütülmektedir. Üstelik temiz suyun hızla kirletildiği ve tüketildiği kapitalist düzen bir yandan devam ediyor olacağı için, su dağıtımı ve kaynakları üzerindeki mülkiyet devletlerde kalsa bile, su iletim ve dağıtımında yalnızca kamu mülkiyetinin savunulması ile sınırlı talepler suyun doğal çevrimi ve eko-sistem üzerindeki yıkım sürecinin hızlanmasının önünü kesemeyecektir. Bu stratejiyle, su kaynaklarını dünya piyasalarında

pazarlama konusunda deneyim kazanmış kamusal su işletmelerinin, bu deneyimlerini diğer kamu suyu işletmeleri ile paylaşması ve bütün devlet su kurumlarının dünya pazarında etkin birer ticari aktör haline getirilmesi öngörülmektedir."

Bildiri, "suyun maliyet fiyatı karşılığında satılması" gibi kapitalist sistemle pazarlık etmeye dönük önermelerden duyulan kaygı dile getirilirken, su kaynaklarının dünyadaki farklı dağılımına işaret edilerek, bu tarz tezlerin su mücadelesini geri bir noktaya iteceği uyarısı yapıldı.

Suyunun değerinin piyasada belirlenmesi girişiminin halklar ve ekosistem üzerindeki etkileri bakımından analizinin gerektiği vurgulanan bildiri, piyasa yapısı içerisinde ekosistem dengesinin bozulacağı, su ve bağlantılı üretim süreçlerinde emek sömürsünün artacağı, temiz suyun giderek kıtlacaacağı, su fiyatlarının astronomik boyutlara ulaşacağı, böylece yoksullaşmanın artacağı ve suya erişimin zorlaşacağı anlatıldı. Böylesi bir sürecin su yetersizliği ve su kalitesinin bozulmasını çok daha artırdığı da ifade edilen bildiri, "suya erişimi olmayan kesimlerin suya kavuşturulması" söylemi ile suyun metalaştırılmasına meşruiyet kazandırma girişimlerine de şöyle tepki gösterildi:

"Suyun bir piyasa malı haline getirilmesinin dünyada suya erişimi

olmayan 1 milyarı aşkın insanın derdine çözüm olamayacağı ortadadır. Çünkü suya erişimi olmayanlar, gerçekte, gıda satın alma gücünden bile yoksun olan en yoksul kesimlerdir. Emekçi halkların en alt katmanını oluşturan bu grubun suyun metalaşması sonrasında da bu kez parası olmadığı için suya erişemeyeceğini öngörmek yanlış olmayacaktır."

Temiz su kaynaklarının giderek kıtlamasına karşı geleneksel yöntemlerle yapılan tarım yerine endüstriyel tarıma geçiş öngörüldüğü, oysa endüstriyel tarımın birtakım çevresel sorunlara yol açtığı anlatılan bildiri, "Tarımda verimi ve gıda kalitesini arttırmak ve daha sağlıklı bir çevre oluşturmak amacıyla doğayla dost tarım modelleri tercih edilmelidir" denildi.

Bildiri, suyun dünyada giderek "stratejik bir silah" gibi kullanılmaya başlandığı kaydedilerek, sınır aşan suların ancak sınırın iki yanındaki halkların işbirliği ile doğru yönetilebileceği, uluslararası kurumların bu yönetime katılmasının ancak "ticarileştirmenin ve emperyalist hegemonyanın aracı" olabileceği ifade edildi.

Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu'nun suyu sadece insanlar için değil, diğer canlılar için de ihtiyaç olduğu bilinciyle suyun ticarileştirilmesini kabul etmediği vurgulanan

bildirgede, kısa dönem hedefler kapsamında uluslararası mücadele vurgusu yapılarak, bu hedef doğrultusunda iletişim kanallarının geliştirilmesi üzerinde duruldu. Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası kredi kurumları ile hükümetlerin yaptıkları anlaşmalardan suyun ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesinin çıkarılması için dünya halklarının ortak tavrı almasına yönelik girişimlere başlanması üzerinde duruldu. Sanatçılardan da su hakkına yönelik örgütlü mücadeleye ilişkin katkı alınmasını da hedefleyen Suyun Ticarileşmesine Hayır Platformu'nun kısa dönem hedefleri özetle şöyle aktarıldı:

- Su yapılaşmaları; kapitalist yapı ve finans sektörlerinin çıkarlarına göre değil, doğanın sürdürülebilirliği temelinde projelendirilmeli. Bu çerçevede halk kesimlerinin görüşü alınmalı.
- Suya erişimi olmayanların suya kavuşturulması ve evsel suyun parasız olarak sağlanması için su meta üretimi yapan firmalara piyasa fiyatıyla satılmalı. Ancak sanayi kendi arıtma tesislerini kurarak üretimlerinde ihtiyaç duydukları

suyun en az yarısını arıtılmış suyla karşılamalı.

- Geçimlik tarım üretimi yapanlara su parasız temin edilmeli. Tarımda su ve toprağı koruyacak yenileştirilmiş geleneksel teknikler geliştirilmeli.
- Su havzaları üzerindeki kapitalist baskılar (yapılaşma ve rant) tamamen kaldırılmalı ve böylece su kıtlığı ve verimlilik arttırma baskıları önlenmeli.
- Su havzalarının tamamı koşulsuz korunmalı ve denetimi yerel halk tarafından yapılmalı.
- Su havzalarında verilen maden arama izinleri ve bunu sağlayan yasalar iptal edilmeli.
- Sanayinin yeraltından ve yüzeyel sulardan kaçak su çekmesi engellenmeli, kullandıkları suyu artarak tekrar kullanıma sokmaları denetlenmeli, fosil akiferlerden su kullanımına izin verilmemeli.
- "Sürdürülebilir kalkınma" stratejileri ile değil "doğal dengenin sürdürülebilirliği"ne göre sulak sistemler, havzalar korunmalı, mera ve orman alanları korunup geliştirilmeli.

- Su havzalarının kirletilmesi önlenmeli.
- Enerji üretimi amacıyla akarsulara müdahaleler yoluyla tarihi, kültürel ve doğal dokuların yok edilmesine yol açan her türlü girişime müdahale edilmeli.
- Yerel düzeyde su paylaşımına ilişkin muhtemel politika ve senaryolar yakından izlenmeli. Su ile ilgili yasaların oluşum sürecine halkın müdahale etmesi sağlanmalı.
- İtalya, Hindistan ve Türkiye'de su şirketlerine kendi özel güvenlik örgütlerini kurma izni veren yasal düzenlemelerin derhal iptal edilmesi için girişimler başlatılmalı.
- Su hizmetleri ve bağlantılı işlerde çalışanların tam güvenceyle, özgürce, insana yakışır ücretlerle çalışabileceği çalışma ortamları yaratılmalı.
- Emek örgütlerinin mücadeleyi içselleştirmesi için stratejiler geliştirilmeli, güçlü bir toplumsal muhalefet yaratılmalı.
- Herkesin içilebilir ve temiz suya erişimi eşit ve parasız olarak sağlanmalı. ◀

